

Людмила БІЛЬЧУК
заступник директора з навчально-виховної роботи,
Тернопільський академічний ліцей
«Українська гімназія» ім. І.Франка
l.bilchuk@gimnasium.te.ua

ПРОФІЛЬНА СТАРША ШКОЛА НУШ: ШЛЯХ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ. КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА ВИКЛИКІВ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Реформа «Нова українська школа» наближається до свого найвідповідальнішого етапу – створення профільної старшої школи. Це не просто зміна вивісок на навчальних закладах, а фундаментальний перехід від уніфікованої радянської моделі до людиноцентричної освіти. Сьогодні ми стоїмо перед дилемою: як забезпечити право учня на індивідуальну траєкторію в умовах обмежених ресурсів та викликів воєнного стану? [2; 3; 4].

Сучасна модель 10-11 класів часто перевантажує учнів 15–20 предметами, що призводить до розпорошення уваги та вигорання. Філософія змін НУШ пропонує інший шлях: від школи «для всіх» до школи «для кожного». Ця теза – серце реформи старшої школи. Вона описує перехід від «освітнього конвеєра» (де всі вчать однаково за однаковим графіком) до «освітнього супермаркету» або «ательє» (де навчання підлаштовується під запит особистості). Реформа НУШ у старшій школі – це не просто додавання 12-го року навчання. Це спроба нарешті дати учневі право на вибір [1; 2].

З вересня 2025 року Тернопільський академічний ліцей «Українська гімназія» ім. І.Франка у передпілоті старшої профільної школи НУШ. Критично оглядаючись на шлях який уже подоланий, спробуємо проаналізувати та окреслити не лише блискучі переваги індивідуалізації, а й ті певні виклики, з якими нам ще доведеться зустрітись в перехідний період».

Впровадження профільної освіти в межах НУШ докорінно змінює досвід учня, перетворюючи його з пасивного отримувача знань на активного архітектора власного майбутнього. Учень отримує можливість легально «відмовитися» від глибокого вивчення предметів, які не знадобляться для вступу. Час, який раніше витрачався на домашні завдання з 15+ предметів, тепер спрямовується на поглиблене вивчення 3–5 профільних дисциплін. Профільні предмети вивчаються в обсязі, достатньому для успішного складання тестів НМТ/ЗНО без залучення приватних репетиторів. Учень перестає бути частиною «монолітного» класу, де всі вчать одне й те саме за однаковим розкладом, оскільки окрім базових предметів («ядра»), він може обрати додатково для саморозвитку курси за вибором в межах та поза межами профілю (наприклад, «Робототехніка», «Креативне письмо» або «Фінансова грамотність»). У 10 класі (адаптаційний цикл) учень може «спробувати» профіль і, якщо зрозуміє, що помилився, змінити його без втрати року. Таким чином, профільна школа стає містком між загальною освітою та реальним

життям, оскільки навчання включає і проєктну діяльність і стажування та знайомство з професіями «зсередини» [2; 3].

Для вчителя реформа профільної середньої освіти – це не лише зміна навантаження, а й серйозна трансформація професійного статусу.

Коли учні обирають профіль свідомо, вчителю більше не потрібно витратити 70% енергії на те, щоб зацікавити тих, кому цей предмет «не згодиться», він працює з учнями, які мають схожі інтереси та здібності, що дозволяє проводити глибші дискусії та реалізовувати складніші проєкти. НУШ дає вчителю право бути автором, а не просто виконавцем інструкцій, дає можливість відійти від класичного уроку-лекції на користь воркшопів, лабораторних досліджень, дебатів чи польових практик. Вчитель може розробляти авторські курси та спецкурси, орієнтуючись на свої наукові інтереси чи практичний досвід, але й на контингент учнів того чи іншого профілю [1].

Аналіз переваг буде неповним без критичного погляду на виклики, з якими стикатимуться як учні так і вчителі у перехідний період профільної старшої школи.

Для учня перехід до профільної школи – це не лише нові можливості, а й серйозне випробування. У 14–15 років (після 9 класу) багатьом підліткам важко остаточно визначитися з майбутньою професією. Необхідність обрати профіль сприймається як вибір «на все життя». Якщо учень помилиться, він може відчувати, що втратив час або доступ до певних ЗВО. Учні, які однаково добре знають і математику, і мови, важко «відсікати» одну з частин своєї особистості.

Реформа передбачає створення великих академічних ліцеїв. Для багатьох це означає зміну школи, необхідність будувати стосунки в новому колективі саме в той період, коли підліток і так емоційно вразливий.

Один із найгостріших соціальних викликів перехідного періоду у тому, що учні пілотних класів закінчуватимуть школу на рік пізніше за своїх однолітків, що навчалися за старою програмою. Це викликає побоювання щодо «втраченого року» перед вступом до університету.

Для вчителя перехід до профільної старшої школи – це не лише зміна вивіски на дверях кабінету, а докорінна перебудова робочого ритму, методів викладання та професійної відповідальності. Перехід на НУШ вимагає від вчителя створення контенту «з нуля». У перехідний період часто бракує якісних підручників та методичних рекомендацій для профільних курсів. Вчитель змушений самостійно розробляти програми, шукати матеріали та створювати презентації. До того ж вчителю потрібно «продати» свій предмет учням. А якщо курс не виберуть – у вчителя не буде годин? Це створює ситуацію внутрішньої конкуренції та стресу. У профільній школі учень має право ставити під сумнів інформацію та обирати свій шлях. Не всі вчителі готові до партнерських стосунків, де учень може знати в певній вузькій темі більше за педагога (особливо в ІТ чи сучасних технологіях). Вчитель тепер

має не просто викладати предмет, а допомагати учневі будувати траєкторію. Це потребує навичок коучингу та психології, яких не навчали в університетах.

Індивідуалізація вимагає інструментів, яких може не бути в наявності. Як викладати профільну фізику чи хімію «на пальцях»? Брак сучасних лабораторій робить профільне навчання формальним, а вчитель почувається заручником ситуації. Необхідність вільно володіти LMS-платформами (Google Classroom, Moodle тощо) для змішаного навчання є серйозним викликом для педагогів старшого віку. Реформа передбачає концентрацію ліцеїв, що веде до можливої зміни місця роботи. Для роботи в академічних ліцеях вчителям доведеться підтверджувати свою кваліфікацію, що також створює атмосферу тривоги. Вчителю «малопопулярного» предмета в конкретному ліцеї доведеться або перекваліфікуватися, або шукати роботу в іншому закладі [2, 3].

Перехідний період завжди супроводжується зміною нормативної бази. Постійне оновлення стандартів та вимог до ведення документації забирає багато часу, який можна було б витратити на творчість. Через війну та пандемію учні приходять у 10 клас із великими освітніми втратами. Вчителю профільної школи доводиться витратити час на заповнення прогалин за 5–9 класи, замість поглибленого вивчення профілю.

Отже, запровадження профільної старшої школи в межах реформи НУШ є логічним та необхідним кроком на шляху до детotalізації освіти та її перетворення на гнучкий інструмент самореалізації особистості. Критичний аналіз показує, що перехід до трирічної профільної школи несе в собі як фундаментальні можливості, так і серйозні ризики перехідного періоду.

Список використаних джерел

1. Засєкіна Т. М. Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5(2). С. 1–8.

2. Державний стандарт профільної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.12.2025).

3. Про затвердження концептуальних засад реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 10.10.2024 р. № 1451. (дата звернення: 23.12.2025).